ডুৰ্খেইমৰ Social Fact-ৰ ধাৰণা

(Concept of Social Fact)

ইমাইল ডুৰ্খেইম (Émile Durkheim, 1858–1917) আধুনিক সমাজবিজ্ঞানৰ অন্যতম প্ৰতিষ্ঠাতা। তেওঁ সমাজবিজ্ঞানক এটা স্বতন্ত্ৰ আৰু বৈজ্ঞানিক বিষয় হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল।

ডুৰ্খেইমৰ মতে, সমাজবিজ্ঞানৰ অধ্যয়নৰ বিষয় কেৱল ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত আচৰণ নহয়। সমাজত এনে বহুতো শক্তি, নিয়ম, মূল্যবোধ, বিশ্বাস, ৰীতি-নীতি আৰু প্ৰতিষ্ঠান আছে, যিবোৰ ব্যক্তিৰ বাহিৰত বিদ্যমান আৰু ব্যক্তিৰ চিন্তা, অনুভূতি আৰু আচৰণক প্ৰভাৱিত তথা নিয়ন্ত্ৰণ কৰে। এইবোৰক তেওঁ **Social Facts (সামাজিক তথ্য/সামাজিক সত্য)** বুলি অভিহিত কৰিছিল।

ডুৰ্খেইমে তেওঁৰ বিখ্যাত গ্ৰন্থ ***The Rules of Sociological Method*** **(1895)**-ত Social Fact-ৰ ধাৰণাটো বিশদভাৱে আলোচনা কৰে।

তেওঁৰ Social Fact-ৰ ধাৰণাটো সমাজবিজ্ঞানৰ এক কেন্দ্ৰীয় ধাৰণা, কাৰণ ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁ দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যে **সমাজ ব্যক্তিৰ ওপৰত এক স্বতন্ত্ৰ সামাজিক শক্তি হিচাপে কাম কৰে।**

Social Fact-ৰ অৰ্থ

সৰল ভাষাত ক'বলৈ গ'লে—

Social Fact হৈছে সমাজত বিদ্যমান এনে নিয়ম, মূল্যবোধ, বিশ্বাস, ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু সামাজিক প্ৰতিষ্ঠান, যিবোৰ ব্যক্তিৰ বাহিৰত অৱস্থিত আৰু ব্যক্তিৰ চিন্তা, অনুভূতি আৰু আচৰণক প্ৰভাৱিত বা নিয়ন্ত্ৰণ কৰে।

অৰ্থাৎ, মানুহে সমাজত জন্মগ্ৰহণ কৰাৰ সময়ত সমাজৰ বহুতো নিয়ম ইতিমধ্যে সৃষ্টি হৈ থাকে। ব্যক্তিয়ে জন্মৰ পিছত এই নিয়ম, মূল্যবোধ, ভাষা, সংস্কৃতি, নৈতিকতা আদি শিকে আৰু সেইবোৰ অনুসৰি নিজৰ আচৰণ গঢ়ি তোলে।

উদাহৰণস্বৰূপে, এজন শিশুৱে জন্মৰ সময়ত কোনো নিৰ্দিষ্ট ভাষা নাজানে। তেওঁ পৰিয়াল আৰু সমাজৰ পৰা ভাষা শিকে। ভাষাৰ নিয়ম ব্যক্তিয়ে সৃষ্টি কৰা নহয়; সমাজত ভাষা আগৰে পৰাই আছে। সেয়ে ভাষা এটা Social Fact।

ডুৰ্খেইমৰ সংজ্ঞা

ডুৰ্খেইমে Social Fact-ক এনেদৰে সংজ্ঞায়িত কৰিছে—

"Ways of acting, thinking and feeling, external to the individual, and endowed with a power of coercion."

ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল—

ব্যক্তিৰ বাহিৰত অৱস্থিত আৰু ব্যক্তিৰ চিন্তা, অনুভূতি আৰু আচৰণৰ ওপৰত বাধ্যতামূলক বা নিয়ন্ত্ৰণমূলক ক্ষমতা থকা সামাজিক পদ্ধতিসমূহেই Social Fact।

এই সংজ্ঞাৰ পৰা Social Fact-ৰ দুটা মূল বৈশিষ্ট্য স্পষ্ট হয়—

1. **Externality — বাহ্যিকতা**
2. **Coercive Power — বাধ্যতামূলক/নিয়ন্ত্রণমূলক ক্ষমতা**

"Treat Social Facts as Things"

ডুর্খেইমৰ সমাজবিজ্ঞানৰ পদ্ধতিত এটা গুৰুত্বপূর্ণ কথা হ'ল—

"Social facts should be treated as things."

অর্থাৎ, সমাজবিজ্ঞানীয়ে Social Fact-ক কেৱল ব্যক্তিগত মতামত বা কল্পনাৰ বিষয় হিচাপে ল'ব নালাগে। ইয়াক এটা **বস্তুনিষ্ঠ বাস্তৱতা (objective reality)** হিচাপে অধ্যয়ন কৰিব লাগে।

উদাহৰণস্বৰূপে, "ধর্ম ভাল নে বেয়া"—এই ব্যক্তিগত মূল্যায়ন সমাজবিজ্ঞানৰ মূল বিষয় নহয়। সমাজবিজ্ঞানীয়ে ইয়াৰ সলনি অধ্যয়ন কৰিব পাৰে—

- ধর্মীয় বিশ্বাস কেনেকৈ গঠিত হয়,
- ধর্মই মানুহক কেনেকৈ একত্রিত কৰে,
- ধর্মীয় নিয়মে মানুহৰ আচৰণ কেনেকৈ প্রভাৱিত কৰে,
- ধর্মীয় প্রতিষ্ঠানৰ সামাজিক ভূমিকা কি।

এইদৰে ব্যক্তিগত মতামতৰ সলনি বস্তুনিষ্ঠ সামাজিক বাস্তৱতাৰ অধ্যয়ন কৰাটোৱেই ডুর্খেইমৰ পদ্ধতি।

Social Fact-ৰ প্রধান বৈশিষ্ট্যসমূহ

1. বাহ্যিকতা — Externality

Social Fact ব্যক্তিৰ বাহিৰত অৱস্থিত।

ব্যক্তিয়ে জন্মগ্রহণ কৰাৰ আগতেই সমাজত বহুতো নিয়ম, মূল্যবোধ, ভাষা, ধর্মীয় বিশ্বাস, নৈতিকতা আৰু ৰীতি-নীতি বিদ্যমান থাকে।

উদাহৰণস্বৰূপে, এটা শিশুৱে জন্মৰ পিছত সমাজৰ পৰা—

- ভাষা,
- আচাৰ-ব্যৱহাৰ,
- সামাজিক নিয়ম,
- নৈতিক মূল্যবোধ,
- ধর্মীয় বিশ্বাস

আদি শিকে।

শিশুৱে এইবোৰ নিজে সৃষ্টি কৰা নহয়। সেয়ে এইবোৰ ব্যক্তিৰ বাবে **external** বা বাহ্যিক।

---

2. বাধ্যতামূলক চৰিত্ৰ — Coercive Character

Social Fact-ৰ দ্বিতীয় গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য হ'ল ইয়াৰ **coercive বা বাধ্যতামূলক ক্ষমতা**।

সমাজৰ নিয়ম অনুসৰি আচৰণ কৰিলে সাধাৰণতে ব্যক্তিয়ে সামাজিক স্বীকৃতি লাভ কৰে। কিন্তু সামাজিক নিয়ম অমান্য কৰিলে বিভিন্ন ধৰণৰ সামাজিক বা আইনী শাস্তিৰ সন্মুখীন হ'ব পাৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে—

- আইন ভংগ কৰিলে আইনী শাস্তি হ'ব পাৰে।
- সামাজিক ৰীতি-নীতি ভংগ কৰিলে সমাজে নিন্দা কৰিব পাৰে।
- সামাজিক আচৰণৰ নিয়ম অমান্য কৰিলে ব্যক্তি সামাজিক সমালোচনাৰ সন্মুখীন হ'ব পাৰে।

সেয়ে Social Fact-এ ব্যক্তিৰ আচৰণৰ ওপৰত এক নিয়ন্ত্ৰণমূলক শক্তি প্ৰয়োগ কৰে।

3. ব্যক্তিৰ পৰা স্বাধীনতা — Independence from Individual

Social Fact কোনো এজন ব্যক্তিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নহয়।

এজন ব্যক্তিয়ে কোনো সামাজিক প্ৰতিষ্ঠান এৰি গ'লেও প্ৰতিষ্ঠানটো চলি থাকিব পাৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে, এজন শিক্ষক অৱসৰ ল'লেও **শিক্ষা ব্যৱস্থা** বন্ধ নহয়। এজন চৰকাৰী বিষয়াই চাকৰি এৰি গ'লেও **চৰকাৰী প্ৰশাসন ব্যৱস্থা** চলি থাকে।

অৰ্থাৎ, Social Fact-ৰ ব্যক্তিৰ পৰা এক স্বতন্ত্ৰ অস্তিত্ব থাকে।

4. সামূহিক চৰিত্ৰ — Collective Nature

Social Fact মূলতঃ সমাজৰ সামূহিক জীৱনৰ সৈতে জড়িত।

এজন ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত অভ্যাস Social Fact নহ'বও পাৰে। কিন্তু কোনো আচৰণ যদি সমাজৰ বহু সদস্যৰ মাজত সাধাৰণভাৱে দেখা যায় আৰু সামাজিকভাৱে স্বীকৃত হয়, তেন্তে তাৰ Social Fact হিচাপে গুৰুত্ব থাকে।

উদাহৰণস্বৰূপে, বয়োজ্যেষ্ঠ ব্যক্তিক সন্মান কৰা এটা সামাজিক মূল্যবোধ। ই কেৱল এজন ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত বিশ্বাস নহয়; বহু সমাজত ই এক সামূহিক মূল্যবোধ।

5. সাধাৰণতা — Generality

Social Fact সমাজৰ বহু সদস্যৰ মাজত সাধাৰণভাৱে বিদ্যমান থাকে।

উদাহৰণস্বৰূপে, কোনো এখন সমাজৰ অধিকাংশ মানুহে যদি একে ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে, তেন্তে সেই ভাষা সামাজিক বাস্তৱতাৰ অংশ।

কিন্তু এজন ব্যক্তিয়ে কেৱল নিজৰ পছন্দৰ বাবে কোনো বিশেষ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰে বুলি সেই ব্যক্তিগত আচৰণক Social Fact বুলি ক'ব নোৱাৰি।

6. ব্যক্তিৰ আচৰণ নিয়ন্ত্রণ কৰে

Social Fact-এ ব্যক্তিৰ আচৰণক প্রত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে নিয়ন্ত্রণ কৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে—

- বিবাহৰ সামাজিক নিয়মে বিবাহৰ পদ্ধতি প্রভাৱিত কৰে।
- আইন-কানুনে নাগৰিকৰ আচৰণ নিয়ন্ত্রণ কৰে।
- ধর্মীয় নিয়মে ধর্মীয় আচৰণ প্রভাৱিত কৰে।
- সামাজিক শিষ্টাচাৰে মানুহে আনৰ সৈতে কেনেকৈ ব্যৱহাৰ কৰিব সেইটো নির্ধাৰণ কৰে।

এইদৰে ব্যক্তি সম্পূর্ণ স্বাধীনভাৱে আচৰণ নকৰে; সামাজিক নিয়মে তেওঁৰ আচৰণৰ সীমা নির্ধাৰণ কৰে।

Social Fact-ৰ প্রকাৰ

ডুর্খেইমৰ Social Fact-সমূহক সাধাৰণতে দুটা বহল ভাগত আলোচনা কৰা হয়—

১. Material Social Facts

২. Non-material Social Facts

1. Material Social Facts

Material Social Facts হৈছে সমাজৰ তুলনামূলকভাৱে দৃশ্যমান, গঠনমূলক বা প্রতিষ্ঠানগত দিশ।

ইয়াক কোনো পৰিমাণে পর্যবেক্ষণ আৰু অধ্যয়ন কৰিব পাৰি।

Material Social Facts-ৰ উদাহৰণ—

1. আইন
2. চৰকাৰ
3. শিক্ষা ব্যৱস্থা
4. সামাজিক প্রতিষ্ঠান
5. ধর্মীয় সংগঠন
6. সামাজিক সংগঠন
7. জনসংখ্যাৰ গাঁথনি
8. নগৰীকৰণৰ গাঁথনি
9. সামাজিক প্রতিষ্ঠানসমূহৰ সংগঠন

উদাহৰণঃ আইন

আইন এটা গুৰুত্বপূর্ণ Material Social Fact। আইন সমাজত আনুষ্ঠানিকভাৱে নির্ধাৰিত থাকে আৰু ব্যক্তিয়ে ইয়াক মানি চলিব লাগে।

যদি কোনো ব্যক্তিয়ে আইন ভংগ কৰে, তেন্তে তেওঁ আইনী শাস্তিৰ সন্মুখীন হ'ব পাৰে।

2. Non-material Social Facts

Non-material Social Facts হৈছে সমাজৰ অদৃশ্য, মানসিক, নৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক দিশ।

এইবোৰক হাতেৰে স্পর্শ কৰিব নোৱাৰি, কিন্তু ইয়াৰ সামাজিক প্রভাৱ অতি গভীৰ।

ইয়াৰ উদাহৰণ—

- সামাজিক মূল্যবোধ
- নৈতিকতা
- বিশ্বাস
- সামাজিক নিয়ম
- ৰীতি-নীতি
- পৰম্পৰা
- সামাজিক মনোভাৱ
- ধর্মীয় বিশ্বাস
- Collective Consciousness
- সামূহিক অনুভূতি

উদাহৰণস্বৰূপে, **সততা** এটা মূল্যবোধ। সততাক শাৰীৰিক বস্তু হিচাপে দেখা নাযায়। কিন্তু সততাৰ সামাজিক মূল্যবোধে মানুহৰ আচৰণক প্রভাৱিত কৰিব পাৰে।

Collective Consciousness

ডুর্খেইমৰ Social Fact-ৰ ধাৰণাৰ সৈতে **Collective Consciousness (সামূহিক চেতনা)**-ৰ গভীৰ সম্পর্ক আছে।

Collective Consciousness বুলিলে সমাজৰ সদস্যসকলৰ মাজত সাধাৰণভাৱে থকা—

- বিশ্বাস,
- মূল্যবোধ,
- নৈতিক ধাৰণা,
- অনুভূতি,
- আদর্শ

আদিৰ সমষ্টিক বুজায়।

অর্থাৎ, এখন সমাজৰ সদস্যসকলে কিছুমান বিষয়ক একেধৰণে গুৰুত্বপূর্ণ বুলি গণ্য কৰে। এই সাধাৰণ বিশ্বাস আৰু মূল্যবোধে ব্যক্তিৰ আচৰণক প্ৰভাৱিত কৰে।

উদাহৰণ

এখন সমাজত যদি বয়োজ্যেষ্ঠক সন্মান কৰাটো গুৰুত্বপূর্ণ বুলি গণ্য কৰা হয়, তেন্তে সেই সমাজৰ অধিকাংশ মানুহে বয়োজ্যেষ্ঠ ব্যক্তিৰ সৈতে সন্মানজনক আচৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে।

এই সাধাৰণ মূল্যবোধটোৱেই Collective Consciousness-ৰ এটা উদাহৰণ।

Social Fact-ৰ কেইটামান গুৰুত্বপূর্ণ উদাহৰণ

a) ভাষা

ভাষা ব্যক্তিৰ আগতেই সমাজত বিদ্যমান থাকে। ব্যক্তি সমাজৰ পৰা ভাষা শিকে আৰু ভাষাৰ নিয়ম অনুসৰি কথা কয়।

সেয়ে ভাষা এটা Social Fact।

b) আইন

আইন সমাজ আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ দ্বাৰা নির্ধাৰিত হয়। ব্যক্তিয়ে আইন মানি চলিব লাগে।

আইন ভংগ কৰিলে শাস্তিৰ ব্যৱস্থা থাকে। সেয়ে আইন Social Fact-ৰ এক স্পষ্ট উদাহৰণ।

c) ধর্ম

ধর্মীয় বিশ্বাস, নিয়ম, আচাৰ আৰু অনুষ্ঠানসমূহে ব্যক্তিৰ আচৰণ প্ৰভাৱিত কৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে, বিভিন্ন ধর্মত খাদ্য, উপাসনা, বিবাহ, উৎসৱ আৰু সামাজিক আচৰণ সম্পর্কে বিভিন্ন নিয়ম থাকে।

d) বিবাহৰ নিয়ম

বিবাহ কেৱল দুজন ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত সম্পর্ক নহয়। সমাজে বিবাহৰ ক্ষেত্ৰত বহুতো নিয়ম আৰু প্ৰথা সৃষ্টি কৰিছে।

যেনে—

- বিবাহৰ সামাজিক স্বীকৃতি,
- বিবাহৰ অনুষ্ঠান,
- উপযুক্ত সংগী নির্বাচনৰ নিয়ম,
- আত্মীয়তাৰ নিয়ম,
- বিবাহৰ সামাজিক দায়িত্ব।

এইবোৰ সামাজিক নিয়মৰ অংশ।

e) ৰীতি-নীতি আৰু পৰম্পৰা

জন্ম, বিবাহ, মৃত্যু, উৎসৱ আদি উপলক্ষে সমাজত বিভিন্ন ৰীতি-নীতি পালন কৰা হয়।

এই ৰীতি-নীতিসমূহ ব্যক্তিৰ জন্মৰ আগতেই সমাজত বিদ্যমান থাকে আৰু নতুন প্ৰজন্মই সেইবোৰ শিকে।

f) নৈতিক মূল্যবোধ

সত্যবাদিতা, ন্যায়, সহযোগিতা, সন্মান, দায়িত্ব আদি নৈতিক মূল্যবোধ ব্যক্তিৰ আচৰণক প্ৰভাৱিত কৰে।

এই মূল্যবোধসমূহ ব্যক্তিগত নহৈ সামাজিকভাৱে গঠিত হ'লে Social Fact-ৰ ৰূপ লয়।

g) শিক্ষা ব্যৱস্থা

শিক্ষা ব্যৱস্থা কেৱল জ্ঞান প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা নহয়। ই সমাজৰ—

- মূল্যবোধ,
- নিয়ম,
- সংস্কৃতি,
- জ্ঞান,
- নৈতিকতা

নতুন প্ৰজন্মলৈ প্ৰেৰণ কৰে।

সেয়ে শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সামাজিক অস্তিত্ব আৰু নিয়ন্ত্ৰণমূলক ভূমিকাৰ বাবে ই Social Fact হিচাপে অধ্যয়ন কৰিব পাৰি।

Social Fact আৰু Individual Fact-ৰ পাৰ্থক্য

Social Fact	Individual Fact
সামাজিকভাৱে গঠিত	ব্যক্তিকেন্দ্ৰিক
সামূহিক চৰিত্ৰ আছে	ব্যক্তিগত চৰিত্ৰ আছে
ব্যক্তিৰ বাহিৰত বিদ্যমান	ব্যক্তিৰ ভিতৰৰ পছন্দ/অভ্যাস হ'ব পাৰে
ব্যক্তিৰ আচৰণ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰে	সাধাৰণতে ব্যক্তিগত সিদ্ধান্তৰ সৈতে জড়িত
সমাজৰ বহু সদস্যৰ মাজত দেখা যায়	এজন বা কিছুমান ব্যক্তিৰ মাজত সীমাবদ্ধ

উদাহৰণ—আইন, ভাষা, সামাজিক নিয়ম উদাহৰণ—ব্যক্তিগত পছন্দ, ব্যক্তিগত অভ্যাস

উদাহৰণস্বৰূপে, এজন ব্যক্তিয়ে চাহ ভাল পায়—এইটো ব্যক্তিগত পছন্দ। কিন্তু কোনো সমাজত চাহ খোৱাৰ এক বিশেষ সামাজিক পৰম্পৰা থাকিলে তাৰ সামাজিক দিশ আছে।

Social Fact অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত ডুৰ্খেইমৰ পদ্ধতিগত নীতি

ডুৰ্খেইমে সমাজবিজ্ঞানক বৈজ্ঞানিক বিষয় হিচাপে গঢ়ি তুলিবলৈ কিছুমান নীতি আগবঢ়াইছিল।

Social Fact-ক বস্তু হিচাপে অধ্যয়ন

সমাজবিজ্ঞানীয়ে Social Fact-ক ব্যক্তিগত ধাৰণা বা কল্পনা হিচাপে নহয়, এক বাস্তৱ সামাজিক বস্তু হিচাপে অধ্যয়ন কৰিব লাগে।

ব্যক্তিগত পক্ষপাতিত্বৰ পৰা আঁতৰি থকা

গৱেষকে নিজৰ ব্যক্তিগত বিশ্বাস, মূল্যবোধ আৰু পূৰ্বধাৰণা বিশ্লেষণত জাপি দিব নালাগে।

উদাহৰণস্বৰূপে, কোনো ধৰ্মৰ প্ৰতি ব্যক্তিগতভাৱে ভাল বা বেয়া ধাৰণা থকাৰ পৰিৱৰ্তে সমাজবিজ্ঞানীয়ে ধৰ্মৰ সামাজিক ভূমিকা অধ্যয়ন কৰিব লাগে।

বস্তুনিষ্ঠ পৰ্যবেক্ষণ

Social Fact-ৰ অধ্যয়নত তথ্য, পৰ্যবেক্ষণ আৰু তুলনামূলক বিশ্লেষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিব লাগে।

সামাজিক কাৰণ

এটা সামাজিক ঘটনাৰ কাৰণ ব্যাখ্যা কৰোঁতে কেৱল ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত ইচ্ছা বা উদ্দেশ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব নালাগে।

তাৰ সামাজিক কাৰণ বিচাৰিব লাগে।

Social Fact-ৰ দুটা গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰূপ

ডুৰ্খেইমৰ চিন্তাত সামাজিক তথ্যক কেতিয়াবা **normal social facts** আৰু **pathological social facts**-ৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰাও বুজিব পাৰি।

Normal Social Fact

যিবোৰ সামাজিক ঘটনা এটা নিৰ্দিষ্ট সমাজ আৰু সময়ত সাধাৰণ আৰু স্বাভাৱিকভাৱে দেখা যায়, সেইবোৰক Normal Social Fact হিচাপে বুজিব পাৰি।

Pathological Social Fact

যিবোৰ সামাজিক ঘটনা সমাজৰ স্বাভাৱিক কাৰ্যকলাপত অসামঞ্জস্য বা অস্বাভাৱিকতা সৃষ্টি কৰে, সেইবোৰক Pathological Social Fact বুলি আলোচনা কৰা হয়।

উদাহৰণস্বৰূপে, ডুৰ্খেইমে **anomie** বা নিয়মহীনতাক আধুনিক সমাজৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সমস্যাৰ সৈতে জড়িত কৰিছিল।

Social Fact আৰু Social Control

Social Fact-এ সামাজিক নিয়ন্ত্রণৰ ক্ষেত্রতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে।

সমাজত মানুহে কেনেকৈ আচৰণ কৰিব লাগে তাৰ বাবে বহুতো লিখিত আৰু অলিখিত নিয়ম থাকে।

Formal Social Control

- আইন
- আদালত
- আৰক্ষী
- চৰকাৰী নিয়ম

Informal Social Control

- সামাজিক নিন্দা
- প্রশংসা
- পৰিয়ালৰ নিয়ম
- সামাজিক ৰীতি-নীতি
- পৰম্পৰা
- সামাজিক মূল্যবোধ

এইবোৰৰ জৰিয়তে সমাজে ব্যক্তিৰ আচৰণ নিয়ন্ত্রণ কৰে।

Social Fact-ৰ গুৰুত্ব

সমাজবিজ্ঞানৰ অধ্যয়নৰ বিষয় নির্ধাৰণ

Social Fact-ৰ ধাৰণাই সমাজবিজ্ঞানৰ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্র নির্ধাৰণ কৰাত সহায় কৰিছে।

ডুৰ্খেইমৰ মতে, সমাজবিজ্ঞানীয়ে সামাজিক বাস্তৱতা অধ্যয়ন কৰিব লাগে।

সমাজক স্বতন্ত্র বাস্তৱতা হিচাপে বুজিবলৈ সহায় কৰে

সমাজ কেৱল ব্যক্তিসকলৰ যোগফল নহয়। সমাজৰ নিজস্ব নিয়ম, মূল্যবোধ আৰু গাঁথনি আছে।

Social Fact-ৰ ধাৰণাই এই বিষয়টো স্পষ্ট কৰে।

ব্যক্তিৰ ওপৰত সমাজৰ প্রভাৱ বুজিবলৈ সহায় কৰে

মানুহৰ আচৰণ কেৱল ব্যক্তিগত ইচ্ছাৰ ফল নহয়। সামাজিক নিয়ম, মূল্যবোধ, সংস্কৃতি আৰু প্ৰতিষ্ঠানেও ব্যক্তিৰ আচৰণক প্ৰভাৱিত কৰে।

সমাজবিজ্ঞানক বৈজ্ঞানিক ৰূপ দিবলৈ সহায় কৰে

ডুৰ্খেইমে Social Fact-ক বস্তুনিষ্ঠভাৱে অধ্যয়নৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি সমাজবিজ্ঞানক বিজ্ঞানৰ দৰে পদ্ধতিগতভাৱে অধ্যয়ন কৰাৰ পথ প্ৰশস্ত কৰিছিল।

সামাজিক প্ৰতিষ্ঠান বুজিবলৈ সহায় কৰে

আইন, ধৰ্ম, শিক্ষা, পৰিয়াল, বিবাহ আদি প্ৰতিষ্ঠান কেনেকৈ সমাজৰ সদস্যসকলৰ আচৰণ প্ৰভাৱিত কৰে, Social Fact-ৰ ধাৰণাৰ সহায়ত সেইবোৰ বুজিব পাৰি।

Social Fact-ৰ সমালোচনা:

ডুৰ্খেইমৰ Social Fact-ৰ ধাৰণাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ যদিও ইয়াৰ কিছুমান সীমাবদ্ধতা আছে।

1. ব্যক্তিৰ ভূমিকা কম গুৰুত্ব দিয়া

ডুৰ্খেইমে সমাজ আৰু সামাজিক নিয়মৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিছিল। ফলত ব্যক্তিৰ স্বাধীন ইচ্ছা, সৃষ্টিশীলতা আৰু সক্ৰিয় ভূমিকাক তুলনামূলকভাৱে কম গুৰুত্ব দিয়া হৈছে বুলি সমালোচনা কৰা হয়।

2. মানুহ সদায় সামাজিক নিয়মৰ অনুসৰণ নকৰে

সামাজিক নিয়ম থাকিলেও মানুহে কেতিয়াবা সেই নিয়মৰ বিৰুদ্ধে আচৰণ কৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে, নতুন চিন্তাধাৰা বা সামাজিক আন্দোলনে বহু সময়ত পুৰণি সামাজিক নিয়মক প্ৰত্যাহ্বান জনায়।

3. Coercion সকলো ক্ষেত্ৰতে একে নহয়

সকলো Social Fact-এ ব্যক্তিক একে ধৰণে বাধ্য নকৰে।

কিছুমান সামাজিক নিয়ম মানুহে শাস্তিৰ ভয়ত মানে, কিন্তু আন কিছুমান নিয়ম মানুহে স্বাভাৱিক বা সঠিক বুলি ভাবি স্বেচ্ছাই অনুসৰণ কৰে।

ব্যক্তিগত অৰ্থৰ ওপৰত কম গুৰুত্ব

পৰৱৰ্তী সমাজবিজ্ঞানীসকলে, বিশেষকৈ **Max Weber**-এ ব্যক্তিয়ে নিজৰ আচৰণক যি অৰ্থ দিয়ে, সেই বিষয়টোক অধিক গুৰুত্ব দিছিল।

সেয়ে কেৱল বাহ্যিক সামাজিক নিয়মৰ দ্বাৰা সকলো সামাজিক আচৰণ ব্যাখ্যা কৰিব নোৱাৰি।

Social Fact-ৰ সহজ উদাহৰণ:

এজন শিশু জন্মগ্রহণ কৰিলে তেওঁ—

ভাষা নিজে সৃষ্টি নকৰে → সমাজৰ পৰা ভাষা শিকে।

ধর্মীয় বিশ্বাস নিজে সৃষ্টি নকৰে → পৰিয়াল আৰু সমাজৰ পৰা শিকে।

সামাজিক আচৰণ নিজে নির্ধাৰণ নকৰে → সমাজৰ নিয়ম অনুসৰি আচৰণ কৰিবলৈ শিকে।

নৈতিক মূল্যবোধ সমাজৰ পৰা লাভ কৰে → ভাল-বেয়াৰ সামাজিক ধাৰণা গঢ়ি উঠে।

আইন নিজে সৃষ্টি নকৰে → ৰাষ্ট্ৰৰ আইন মানি চলিব লাগে।

এই সকলোবোৰে দেখুৱায় যে **ব্যক্তি সমাজৰ মাজত বাস কৰে আৰু সমাজৰ নিয়ম, মূল্যবোধ আৰু প্রতিষ্ঠানে ব্যক্তিৰ আচৰণক গভীৰভাৱে প্রভাৱিত কৰে।**